

2-31 ΑΦΙΕΡΩΜΑ

● **Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην αρχαιότητα.** Οι μυθικές ρίζες, το πνεύμα και η διεξαγωγή τους στον ιερό χώρο της Ολυμπίας.

● **Ξένοι περιηγητές στην Ολυμπία.** Ο ιερός χώρος αποτυπώνεται στα κείμενά τους με ρομαντισμό και φιλελληνική διάθεση.

● **Τα Ολύμπια.** Ιδρύθηκαν από τον Ε. Ζάππα και συνέβαλαν στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων.

● **Το χρονικό της αναβίωσης.** Οι πρωτεργάτες και οι προσπάθειες για την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα.

● **Δημήτριος Βικέλας.** Το συγγραφικό έργο και ο ρόλος του στην ανάληψη των πρώτων διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων από την Ελλάδα.

● **Η Αθήνα προ των Αγώνων.** Η οικονομική κατάσταση της χώρας και οι ετοιμασίες για την πρώτη Ολυμπιάδα.

● **Ολυμπιακοί Αγώνες 1896.** Η έναρξη, η επιτυχής διεξαγωγή και στιγμιότυπα από τους αγώνες.

● **Αναμνηστικά γραμματόσημα.** Εικονογραφημένα με αρχαιοελληνικά θέματα ενίσχυσαν οικονομικά τους Αγώνες του 1896 και του 1906.

● **Σπύρος Λούης.** Ο Μαρουσιώτης νερούλης, πρώτος Ολυμπιονίκης στο Μαραθώνιο στις 29 Μαρτίου 1896.

● **Οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες.** Η πορεία και τα προβλήματά τους από την Αθήνα του 1896 έως την Ατλάντα του 1996.

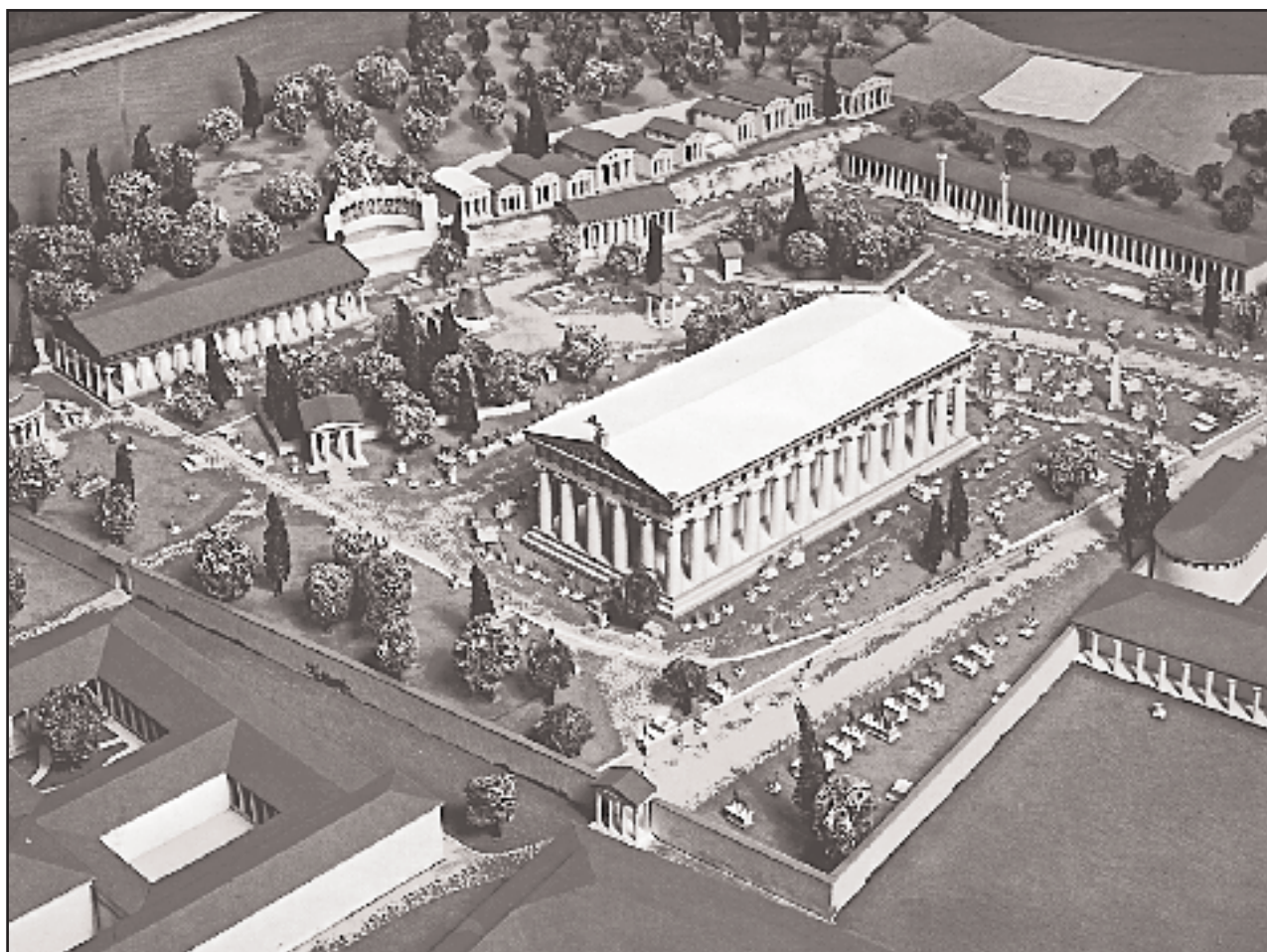
Υπεύθυνος «Επτά Ημερών»:
ΒΗΣ. ΣΤΑΥΡΑΚΑΣ

Εξώφυλλο: Ο Σπύρος Λούης, πρώτος Ολυμπιονίκης στο Μαραθώνιο στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896. (Φωτ. Α. Meyer - Αρχείο Μουσείου Μπενάκη).

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην αρχαιότητα

Οι μυθικές ρίζες, το πνεύμα και η διεξαγωγή τους στον ιερό χώρο της Ολυμπίας

Μακέτα του Ιερού της Ολυμπίας. Αναπαρίστανται ο περίφημος ναός του Διός, ο ναός της Ηρας, ναΐσκοι (θησαυροί), αφιερώματα διαφόρων πόλεων της Ελλάδος, η στοά της Ηχούς, και το στάδιο. Ανάμεσα στα κτίρια διάσπαρτα χιλιάδες αγάλματα, ανδριάντες και άλλα αναθήματα, έργα αντιπροσωπευτικά όλων των φάσεων της ελληνικής τέχνης. Ήταν τότε η Αλτς έ-να ιδανικό μουσείο, στην καταπράσινη, ηλιόλουστη κοιλάδα του Αλφειού.

Του **Νικολάου Γιαλούρη**

τ. Γενικού Επιθεωρητή Αρχαιοτήτων και Αναστηλώσεων

ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ των αθλητικών αγώνων στην Ολυμπία αλλά και στα άλλα πανελλήνια θρησκευτικά κέντρα, χάνονται στα βάθη των μυθικών χρόνων. Οι Έλληνες πίστευαν ότι πρώτοι οι θεοί του Ολύμπου επιδόθηκαν με ζήλο σε αθλητικούς αγώνες. Στην Ολυμπία μάλιστα ήταν όπου ο Ζeus κατέβαλε τον Κρόνο στην πάλη και ο Απόλλων νίκησε τον Ερμή στο δρόμο και τον Άρη στην πυγμή. Παράλληλα με τους θεούς και οι ήρωες αθλούνται συνεχώς και πρώτος ανάμεσά τους ο Ηρακλής. Η σχέση του Ηρακλή με την Ολυμπία και την Ηλιδα, την πόλη-κράτος που κηδεμόνευε

τους Ολυμπιακούς Αγώνες είναι στενή. Η μορφή του ήρωα στην Ολυμπία αποτελεί σύνθεση του Θηβαίου με τον Κρήτα, τον Ιδαίο, Ηρακλή.

Ως Ιδαίος Ηρακλής, καλεί τους άλλους τέσσερις αδελφούς του, τους

Επιμέλεια αφιερώματος:
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΡΑΪΟΥ

Ιδαίους Δακτύλους, να αγωνισθούν στο άθλημα του δρόμου, αφού προηγουμένως είχε ο ίδιος επιλέξει την κατάλληλη θέση του σταδίου στο χώρο της Ολυμπίας και είχε προσδιορίσει το μήκος του. Το νικητή στεφάνωσε με κλαδί αγριελιάς, τον κότινο, που ο Θηβαίος Ηρακλής, ο

γιος του Διός και της Αλκμήνης, είχε φέρει από τις Υπερβόρειες χώρες και είχε φυτέψει στην Ολυμπία.

Πριν από τον Ηρακλή και άλλοι ήρωες συνδέονται με τους αγώνες της Ολυμπίας. Οι μυθικοί βασιλιάδες της Ηλείας θέσπισαν, έλεγαν, τους πρώτους αθλητικούς αγώνες και μάλιστα αγωνίσθηκαν και οι ίδιοι μεταξύ τους. Ήταν ο Αέθλιος, ο Κλύμενος, ο Ενδυμίων, ο Επειός, ο Αμυθάων, ο Πέλοψ, ο Πελίας, ο Νηλεΐδης, ο Αυγείας και ο Οξύλος. Το όνομα του πρώτου βασιλιά, του Αεθλίου, παράγωγο της λέξης άθλος, τονίζει εύγλωττα την πανάρχαια καθιέρωση αθλητικών αγώνων στην περιοχή. Ο πιο φημισμένος από τους βασιλιάδες αυτούς, ο Πέλοψ, οργάνωσε στην

Η σύνδεση των αγώνων με τα ταφικά έθιμα επιβεβαιώνεται και από τη συνήθεια να τιμώνται οι νεκροί ήρωες με επιτάφια αγώνες. Στο θραύσμα αγγείου του Σοφίλου (570 π.Χ.) εικονίζονται οι αγώνες αρματοδρομίας που έγιναν προς τιμήν του Πατρόκλου μπροστά στους συγκεντρωμένους Αχαιοούς. (Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο).

Ολυμπία αγώνες αρματοδρομίας με τον τοπικό βασιλιά Οινόμαο. Αλλά και η γυναίκα του Πέλοπα, η Ιπποδάμεια καθιέρωσε αγώνες κοριτσιών, τα Ηραία, προς τιμήν της Ηρας.

Θρησκευτικός χαρακτήρας

Η πίστη των Ελλήνων, ότι πρώτοι αγωνοθέτες, αλλά και αθλητές ήταν οι θεοί και οι ήρωες, εξηγεί για ποιο λόγο οι αγώνες διεξάγονταν μέσα στους ιερούς περιβόλους των θρησκευτικών κέντρων, της Ολυμπίας, των Δελφών κ.λπ. Οι αγώνες δεν ήταν διασκέδαση, αλλά καθήκον που οι θεοί είχαν υπαγορεύσει στον άνθρωπο για να τον ενισχύουν στην προσπάθειά του να αναπτύξει ισόρροπα όλες τις ψυχοσωματικές ικανότητές του, ώστε να γίνει «καλός καγαθός» πολίτης.

Τη βαθιά πεποίθηση στην ευεργετική επίδραση των αγώνων στη γενική ευεξία, την ειρηνική συνύπαρξη και πρόοδο των μικρών τότε κοινωνιών, μαρτυρούν οι ίδιοι οι αρχαίοι συγγραφείς. Χαρακτηριστική είναι η αφήγηση του Πausανία (V 4, 5), σχετική με την αφορμή για αναδιοργάνωση των αγώνων στην Ολυμπία: «...Επειδή η Ελλάδα πάθαινε τότε μεγάλες καταστροφές από εμφύλιους πολέμους και λοιμώδη αρρώστια, ο Ιφίτος, βασιλιάς της Ηλίδος, σκέφτηκε να συμβουλευτεί το δελφικό θεό για τον τρόπο απαλλαγής από τις συμφορές. Και λένε πως η Πυθία πρόσταξε τον Ιφίτο και

Συνέχεια στην 4η σελίδα

Γυμναστής καλωσορίζει και δίνει τη σπλεγγίδα σε έφηβο που μόλις επέστρεψε από το μάθημα της μουσικής κρατώντας ακόμα τη λύρα του. Παράσταση από ερυθρόμορφο σκύφο (540 π.Χ.) όπου φαίνεται καθαρά ο συνδυασμός της μουσικής παιδείας με τη γυμνική. (Berkeley, Lowie Museum of Anthropology).

Συνέχεια από την 3η σελίδα

τους Ηλείους να ανανεώσουν τους Ολυμπιακούς αγώνες». Η σημασία της μαρτυρίας αυτής, καθώς και άλλων συναφών, είναι προφανής. Το ελιξίριο που προτείνει η Πυθία, τόσο για την ειρήνευση μεταξύ των Ελλήνων, όσο και για την απαλλαγή τους από το λοιμό, δεν είναι άλλο παρά η οργάνωση, ή, πιο ορθά, η αναδιοργάνωση των αγώνων στην Ολυμπία. Επίσης αξιοπρόσεκτο είναι ότι ο δελφικός χρησμός αναγνωρίζει τον πανελλήνιο χαρακτήρα του Ιερού της Ολυμπίας και της Ηλίδος.

Την Ηλίδα αποκαλούσαν οι αρχαίοι γείτονα Διός, ενώ την Ολυμπία, που είχε τεθεί υπό την προστασία του θεού, θεωρούσαν ως το αρχαιότερο ιερό και τόσο σεβαστό ώστε να του αναγνωρίζεται το δικαίωμα να πρωτοστατεί στην αντιμετώπιση προβλημάτων ολόκληρου του ελληνικού κόσμου. Μάλιστα η εκχειρία, δηλ. η κατάπαυση κάθε εχθροπραξίας κατά τη διάρκεια των αγώνων, που καθιέρωσε ο Ιφίτος από κοινού με τον βασιλιά της Σπάρτης Λυκούργο, έγινε από όλες τις ελληνικές πόλεις - κράτη ομόφωνα αποδεκτή.

Ήδη στη μινωική Κρήτη αγωνίσματα όπως τα ταυροκαθάψια και το κυβίστημα, καθώς και αγώνες στίβου, όπως η πάλη, η πυγμή, ο δρόμος κ.ά. ήταν σε πλήρη ανάπτυξη. Τα αγωνίσματα αυτά, προορισμένα να διασκεδάσουν τους ανθρώπους στις εορταστικές συναθροίσεις τους, είχαν, τα περισσότερα, ως στόχο την επίδειξη δεξιότητας και ακροβατικής ικανότητας και βέβαια αντοχής και ρώμης. Για τους Μυκηναίους ήρωες η νίκη στους αγώνες δεν συνεπαγόταν μόνο την ισόβια δόξα, αλλά και την μετά θάνατον υστεροφημία. Το έπαθλο των νικητών ήταν υλικά αγαθά, ζώα, λέβητες κ.λπ.

Όταν, κατά τη μυκηναϊκή εποχή, πέρασαν τα αγωνίσματα αυτά από την Κρήτη στην κυρίως Ελλάδα, άρχισαν να διεξάγονται βάσει αυστηρών κανονισμών. Στα αγωνίσματα δρόμου, πάλης και πυγμής θα προστεθούν νέα, η οπλομαχία, η τοξοβολία, το ακόντιο και η αρματοδρομία, το κατ' εξοχήν ευγενές αγωνίσμα, προνόμιο των διογενών, Μυκηναίων βασιλιάδων.

Το αγωνιστικό πνεύμα

Η επανακαθιέρωση των Ολυμπιακών αγώνων δεν ήταν μια απλή επανάληψη των παλαιότερων, που είχαν για κάποιο λόγο διακοπεί. Ήταν μάλλον μια ανακαίνιση και συμπλήρωσή τους, τόσο ως προς το πνεύμα, όσο και ως προς το χαρακτήρα τους. Γιατί μετά τον πρώτο χρησμό που έδωσε η Πυθία στον Ιφίτο, ακολούθησε και δεύτερος χρησμός που όριζε το βραβείο της νίκης να μην είναι, όπως παλιά, μηλίτης ή χρηματίτης (ζώα ή άλλα υλικά αγαθά), αλλά στεφανίτης, δηλ. το απέριττο κλαδί της αγριελιάς. Η ευγενέστερη και ιδεαλιστική αυτή αντίληψη των αναδιοργανωμένων αγώνων τότε σηματοδοτεί και την αλλαγή των στόχων τους. Η έννοια του άθλου δεν εξαντλείται πια με την πραγμάτωση του ιδανικού

Αγωνοθέτης δένει ταινία γύρω από το κεφάλι νεαρού νικητή που κρατεί στα χέρια του κλαδιά και φύλλα. Παράσταση από αμφορέα αρχών 5ου αι. π.Χ. (Μόναχο, Antikensammlungen).

των Μυκηναίων ηρώων «αιέν αριστεύειν και υπείροχον έμμεναι άλλων». Δεν περιορίζεται δηλ. στην αριστεία που ικανοποιεί τη δίψα του Μυκηναίου ήρωα για αναγνώριση και τιμές. Ο άθλος πλέον αποτελεί για τον άνθρωπο μέσον ανάπτυξης των σωματικών αλλά και των ψυχικών του δυνάμεων προπάντων για χάρη της κοινότητας.

Εισηγητής του νέου αυτού ιδανικού, είναι ο Ηρακλής. Οι άθλοι του, πέραν των απλών πράξεων ανδρείας, αποτελούν προσφορά στον άνθρωπο· τον ευεργετούν και τον καθοδηγούν στο «μη θηριωδώς ζην» (Ισοκρ. Πανηγ. 6, 28). Ο Ηρακλής εξοντώνει άγρια θηρία και θηριόμορφους ανθρώπους, υποτάσσοντας τις χαοτικές δυνάμεις της αδάμαστης φύσης στους νόμους και τη θέληση των θεών και της κοινωνικής ζωής.

Στο τέλος των μόχθων του γίνεται δεκτός στον Ολυμπο. Αντίθετα, ο κατ' εξοχήν ήρωας των μυκηναϊκών χρόνων, ο Αχιλλεύς, γίνεται μετά το θάνατό του, βασιλιάς των σκιών στον Αδη.

Οι αγώνες

Το νέο αγωνιστικό πνεύμα που εισηγάγε ο Ηρακλής υιοθέτησε λοιπόν

ο Ιφίτος κατά την αναδιοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Και είναι σημαντικό ότι το πρώτο και μοναδικό αγωνίσμα που καθιερώνεται το 776 π.Χ. στην πρώτη Ολυμπιάδα, είναι ο δρόμος ενός σταδίου και όχι το αριστοκρατικό άθλημα των Μυκηναίων, η αρματοδρομία. Μάλιστα ο νικητής του πρώτου αυτού αγωνίσματος, ο Κόροιβος, ήταν, σύμφωνα με τις αρχαίες πηγές, μάγειρος.

Αγώνες δρόμου ήταν και τα αγωνίσματα που προστέθηκαν διαδοχικά: το 724 π.Χ. (14η Ολυμπιάδα) ο δί-αυλος (δύο στάδια) και το 720 π.Χ. (15η Ολυμπιάδα) ο δόλιχος (δώδεκα ή εικοσιτέσσερα στάδια). Το 708 π.Χ. (18η Ολυμπιάδα) εισάγεται το πέ-νταθλο και η πάλη, το 688 π.Χ. (23η Ολυμπιάδα) προστίθεται η πυγμή. Μόλις κατά το 680 π.Χ. (25η Ολυμπιάδα) θα καθιερωθεί η αρματοδρομία και στις επόμενες Ολυμπιάδες οι υπόλοιποι ιππικοί αγώνες. Ο τελικός αριθμός των διάφορων αγωνισμάτων, αυξομειούμενων κατά καιρούς, έφθασε τα είκοσι τρία. Οι Ολυμπιάδες συνεχίστηκαν ως το τέλος του αρχαίου κόσμου και ως την απαγόρευση της τέλεσής τους, το 393 μ.Χ. από το Θεοδόσιο Α', αυτοκράτορα του Βυζαντίου.

Στους Ολυμπιακούς αγώνες μόνο

Ελληνες πολίτες είχαν το δικαίωμα να συμμετέχουν· αποκλείονταν ωστόσο όσοι βαρύνονταν με πράξεις ασέβειας, φόνο ή σύλληψη του ναού και παραβίαση της ιερής εκχειρίας.

Οι Ελληνες που κατέκλυζαν το ιερό της Ολυμπίας προέρχονταν όχι μόνο από την κυρίως Ελλάδα και τα νησιά της, αλλά και από τις μακρινές αποικίες της, από τις Ηράκλειες Στήλες (σημ. Γιβραλτάρ) και τη Μεγάλη Ελλάδα (Κάτω Ιταλία) και Σικελία, ως τη Μαύρη Θάλασσα και την Κριμαία.

Ομφαλός του Ελληνισμού

Εκτός από τους άριστους της αθλούμενης νιότης του Ελληνισμού και τους αναρίθμητους φιλοθεάμονες προσκυνητές έρχονταν και φιλόσοφοι, ποιητές και καλλιτέχνες, ο αθέρας των γραμμάτων, των τεχνών και των επιστημών. Στη θαυμαστή αυτή ευκαιρία της πανελλήνιας σύναξης είχαν την ευκαιρία οι Ελληνες να δουν τα έργα των καλλιτεχνών τους και να ακούσουν τους ποιητές και προπάντων τους σοφούς της Ελλάδος και τους παρορμούσαν σε ομόνοια και ένωση, αφυπνίζοντας και καλλιεργώντας τη συνείδηση ότι τα στοιχεία που τους συνέδεαν -ίδια

Σπαρτιάτισσα αθλήτρια σε δρόμο ταχύτητας. Χάλκινο αγαλματίδιο, μέσων 6ου αι. π.Χ. Οι αγώνες δρόμου γυναικών προς τιμή της Ηρας, τα Ηραία, γίνονταν στην Ολυμπία έξω από το πλαίσιο των επίσημων Ολυμπιακών Αγώνων και σε άλλη εποχή του χρόνου. (Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο).

Εναρξη αγώνα πάλης. Οι παλαιστές εφαρμόζουν μια από τις αρχικές λαβές. Παράσταση από αμφορέα, τέλους 6ου αι. π.Χ. (Λένινγκραντ, Ερμιτάζ).

γλώσσα, θρησκεία και τρόπος ζωής, ίδια ιδανικά—ήταν πολύ περισσότερα από τις διαφορές που τους χώριζαν. Και στην Ολυμπία ήταν όπου χαλκεύθηκε, περισσότερο από κάθε άλλο κέντρο η συνείδηση αυτή. Αν οι Δελφοί υπήρξαν, όπως έλεγαν οι αρχαίοι, ομφαλός της γης, ήταν η Ολυμπία ο ομφαλός του Ελληνισμού. Εκεί χτυπούσε η καρδιά της Ελλάδος.

Κατά τον 5ον αι. π.Χ., εποχή της μέγιστης ακμής του ελληνικού πνεύματος σε όλους τους τομείς, φθάνουν και οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην πλήρη τους άνθηση. Το ιερό της Ολυμπίας αποκτά και αυτό τότε τη λαμπρή του εικόνα. Στο μέσον της Αλτεως του κυρίως ιερού χώρου δε-

σπόζει ο περίφημος ναός του Διός, ο «κανόνας» της δωρικής ναοδομίας, με τις επιβλητικές και πολυσήμαντες γλυπτές διακοσμήσεις των δύο αετωμάτων του και το ονομαστό χρυσελεφάντινο άγαλμα του Διός στο σηκό του, έργο του Φειδίου. Γύρω από το ναό του Διός, άλλοι ναοί και μικρά ιερά, κτίρια διάφορα και ανάμεσα τους, διάσπαρτα χιλιάδες αγάλματα, ανδριάντες και λοιπά αναθήματα, έργα αντιπροσωπευτικά όλων των φάσεων της ελληνικής τέχνης.

Με τον πολλαπλασιασμό των κτιρίων στο ιερό, κρίθηκε αναγκαία για την εξοικονόμηση χώρου η μετατόπιση του Σταδίου, που έως τα μέσα του 5ου αι. π.Χ. ήταν μέσα στο ιερό,

ανατολικότερα, εκτός του ιερού περιβόλου, στη θέση που βρίσκεται σήμερα. Ο ελεύθερος χώρος που δημιουργείται καταλαμβάνεται τότε από νέα, περίτεχνα οικοδομήματα και λαμπρά αφιερώματα.

Οικουμενικοί

Η εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου στην Ανατολή, είχε ως αποτέλεσμα την επέκταση του Ελληνισμού και τη μεταλαμπάδευση του ελληνικού πνεύματος ως τα βάθη της Ασίας. Ο Ισοκράτης, πρώτος αυτός, διακηρύσσει τότε ότι Έλληνες δεν είναι μόνο οι εκ καταγωγής, αλλά όλοι οι μετέχοντες της ελληνικής παιδείας.

Όταν αργότερα ενσωματώνεται η

Η Νίκη του Παιωνίου (420 π.Χ.), ανάθημα των Μεσσηνίων και των Ναυπακτίων στην Ολυμπία. Η θεά με ανοιγμένα τα φτερά και με απλωμένο το ιμάτιο έρχεται πετώντας από τον ουρανό προς τη γη. (Ολυμπία, Αρχαιολογικό Μουσείο). (Οι φωτογραφίες του κειμένου είναι από το έργο «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες την Αρχαία Ελλάδα» εκδ. «Εκδοτική Αθηνών», 1976).

Ελλάδα στη Ρώμη, οι κατακτητές και προπάντων οι αξιωματούχοι και οι αυτοκράτορες που είχαν ελληνική παιδεία και πίστευαν ότι η καταγωγή τους ήταν κοινή με των Ελλήνων, παίρνουν συχνά μέρος στους αγώνες της Ολυμπίας. Όταν μάλιστα το 212 μ.Χ. ο Καρακάλλας παρέχει το δικαίωμα του Ρωμαίου πολίτη σε όλους τους κατοίκους του απέραντου ρωμαϊκού κράτους, αποκτούν πλέον όλοι το δικαίωμα να διαγωνίζονται στην Ολυμπία. Εκτοτε στους καταλόγους των Ολυμπιονικών εμφανίζονται συχνά και Αιγύπτιοι, Ισπανοί, Σύριοι, Καπαδόκες, Αρμένιοι κ.α. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες έχουν γίνει πια οικουμενικοί.

